

ULUSLARARASI SİSTEMDE KRİZ ve GÜNEYDOĞU ASYA KRİZİNDE IMF POLİTİKALARI ÖRNEĞİ

Kaan Ögüt

"IMF programlarının, hakiki amacının, uygulandığı ülkelerin uluslararası sermayenin 'kullanımına, tecavüzüne ve sömürüsüne' açılması olduğunu daha ne zaman idrak edeceğiz? 17 Anlaşma yaptık, ne oldu. Neticede yıllar öncesinden kötü durumda değil miyiz? Bizi borçlandırdıkça borçlandırıyorlar. Teslim aldıkça alıyorlar.

Yukarıdaki bölüm Türkiye'nin ekonomi gazetelerinden Finansal Forum'da yayınlanan bir makaleden alındı (1). Geçen sayımızda IMF politikalarını irdeleyen yazılar yayınlamıştık bu yazımızda özellikle Asya Krizine dönerek IMF'nin bu krizdeki rolünü sorgulamak istiyoruz. Ancak öncelikle Asya Ülkeleri ile özellikle ilgilenmemizin jeoekonomik ve jeopolitik analizlerimiz açısından nedenlerini birkaç madde ile sıralayalım.

1. Asya ülkelerinin kendilerine özgü tarihsel, beşeri koşulları olmakla birlikte hakim liberal kapitalizmin yöntemlerine karşı çıkarak kalkınmış olması önemlidir. Devletin bu kalkınma hamlesindeki rolü, Kemalist ekonomi anlayışı ile de kimi noktalarda örtüşüyor, ki bu da Asya ülkelerine olan ilgimizi arttırıyor (2). Bugünkü koşullarda başta Japonya ve Kore olmak üzere bu ülkelerin kullandıkları yöntemleri kullanıp kullanamayacağımızı ciddi anlamda analiz etmemiz gerek.
2. Bugün dünya dengelerinin ekonomik ve siyasal anlamda Atlantik'ten Pasifik'e doğru kaydığını görüyoruz. ABD, dünya ekonomisinde ağırlığı gittikçe artan Asya ile ilişkilerini geliştirmek için çabılıyor. *"ABD için özellikle de APEC artan bir önem taşımaktadır. Uluslararası alandaki egemenliğinin giderek bir azalma sürecine gireceğini gören ABD, APEC'e katılıp etkin bir rol oynamak ve yeni oluşmakta olan uluslararası jeopolitik düzen içinde ağırlığını koymak istemektedir. Çünkü taşıdığı stratejik önemin yanı sıra Pasifik Bölgesi, ekonomik, ticari ve güvenlik bakımından da ABD için yaşamsal önem taşımaktadır".* (Tuncoku, s:36) (3) Böyle bir yeni dünya yapılanmasında Türkiye'nin de Avrasya eksenli bir Asya politikası oluşturması çok önemli. Özellikle Çin ile ekonomik ilişkilerimizi geliştirebiliriz (4).
3. Ekonomi boyutunun yanında siyasi olarak da Asya'nın ağırlığı artıyor. Çin ve Rusya'nın 1995'ten itibaren gelişen ilişkileri Hindistan'ı (5) da etkiledi. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri de Şanghay Beşlisi toplantıları sürecinde bu güç merkezinin çevresinde toplanıyor (6). Yani dünya Avrupa ve ABD'den ibaret değil.
4. Asya ülkelerindeki kalkınma hamleleri, hakim neoklasik iktisadın büyüme modellerinin pek çok açıdan yetersiz ve yanlış olduğunu ortaya koydu. Bu örnek ülkelerin gözlemlenmelerinin de katkısıyla devletin ekonomi üzerinde yönlendiriciliğinin de yeniden ele alındığı endojen (içsel) büyüme teorileri gündeme geldi. Türkçe literatürde henüz oldukça sınırlı yer bulan, ancak bizim önemsedığımız endojen büyüme teorisi yaklaşımını önümüzdeki sayılarda ele alacağız (7). Neoklasik iktisadın ülkelerin reel büyüme oranlarının uzun dönemde birbirine yakınsayacağı (convergence hypothesis) ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeleri yakalayacakları (catching up process) tezleri artık ciddi olarak sorgulanmaktadır. Kemalist ekonomistler büyüme - kalkınma konularında günün koşullarına uygun çalışmalar yapmalılar (8).
5. Asya Krizi, yabancı sermaye ile kurulacak ilişkiler ve IMF politikalarının sonuçları ile ilgili de öğretici dersler içermektedir. Bölgenin incelenmesi bu açıdan da önemlidir.

FİNANSAL KRİZLERİN NEDEN ve SONUÇLARI

Mali krizler döviz-para, bankacılık ya da borç krizi şeklinde sınıflandırılabilirler. Döviz krizi bir ülke parasına güvenin kaybolmasıyla spekülatif fonların yoğun biçimde ülkeyi terk etmeye başlaması ve mevcut kurun sürdürülemezlikte ulusal paranın devalüe edilmesi veya tümünden dalgalanmaya bırakılması şeklinde kendini gösterir. Döviz krizi sırasında, Merkez Bankası (MB) aşırı talebi karşılamak için stoklarını kullanarak piyasaya döviz arz eder ve fonların çıkışını engelleyebilmek için faizleri yükseltir. Para krizi önemli ölçüdeki bir nominal para devalüasyonu olarak da tanımlanır. Endüstrileşmiş ülkelerdeki temel ekonomik kaymalar gelişen piyasalarda krizlerin başlamasına neden olabilirler. 1980'lerin başında ABD'de faizlerin artışının Latin Amerika borç krizinde önemli bir rol oynaması gibi benzer biçimde doların yen karşısında büyük

ölçüde değer kazanması da Güneydoğu Asya ülkelerinde dış sektörün zayıflamasına katkıda bulunmuştur. Yine bir ülkedeki krizin ticaret ve sermaye piyasalarındaki bağlantılarından dolayı başka ülkelerdeki makro ekonomik durumu etkileyebilmesi de söz konusudur. Bu durum Doğu Asya Krizinin yayılmasında da görülmüştür. Para krizlerini açıklamaya yönelik modeller başlıca iki grupta toplanabilir. **Kanoik Model**, hükümetlerin bütçe açıklarını sürekli bir biçimde para basarak finanse ettikleri ve Merkez Bankaları'nın döviz rezervlerini kullanarak döviz kuru belirlenen düzeyde tutmaya çalıştıkları varsayımına dayanır. Spekülatörler döviz rezervleri tamamen tükenmeden yerli para birimini satıp dövize geçerler. Bu adım rezerv tükenişini daha da hızlandırır. Sonuç rezervler kritik bir düzeye gerilediğinde spekülatif bir atağın gelmesidir. Modelin öngördüğü sayılan varsayımlar nedeni ile yaşanan olayları gerçekçi bir biçimde yansıtmadığı düşünülür. **İkinci Nesil Kriz Modelleri**'ne göre kamuoyu gelecekte paranın devalüe edileceğine inanmışsa sabit kuru korumanın maliyeti çok yüksek olacaktır. Tasarruf sahipleri paranın değer kaybını göz önüne alarak yüksek faiz oranı isteminde bulunmaları var olan borç yükünü öyle arttırır ki devalüasyon yapmak kaçınılmaz olur. Devalüasyon beklentileri ile harekete geçen spekülatif ataklar devalüasyonun en güçlü nedeni olarak görülmektedir. Para krizlerine yol açan temel etken uygulanan ekonomi politikaları ile döviz kuru arasında kurulan uzun dönemli politikaların tutarsız oluşudur. Finansal piyasalar bu tutarsızlığı görüp üzerine gitmektedirler (Yurt, s:3-6). Bankacılık krizlerinde ise mali güvenin kaybolmasıyla birlikte tasarruf sahiplerinin mevduatlarını geri çekmeleri söz konusudur. Dış borç krizlerinde ise bir ülkenin karşılaştığı dış ödeme sorunları dolayısıyla borçlarını ödeyememe durumuna düşmesi gözlenir. Bankacılık krizinde denetim eksikliği, yasal düzenlemelerin eksikliği önemli rol oynuyor. Bankacılık sistemindeki sorunlar genellikle enflasyonist dönemlerde fazla dikkat çekmezken ekonomi daralmaya başladığında kredi geri ödemelerinde sorunlar yaşanması ile birlikte kendini göstermektedir (**Seyidoğlu, s: 432 - 436**). Bankacılık krizleri genelde döviz krizlerini izlerler. Yine döviz krizinin neden olduğu devalüasyon ülkenin bir borç krizine girmesine de neden olabilir. Bir anlamda krizlerin kendi kendini beslemesi söz konusudur. Bu durumda piyasada dolaşan herhangi bir bilgi şayet piyasa oyuncuları tarafından o bilginin etkili olduğu şeklinde yorumlanmışsa, artık o bilgi etkili bir bilgi haline gelir. Yine krizleri açıklamakta kullanılan başka bir kavram sürü psikolojisidir. Para krizleri sırasında sürü psikolojisi ile o paradan toplu çıkışlar söz konusu olur. Krugman ise Asya'daki banka finans kurumları faaliyetlerini aslında var olmayan bir hükümet garantisi ile sürdürdüklerini, zarar durumunda hükümetin bunu karşılayacağını varsayarak riskli projelere giriştiklerini, dolayısıyla kaynakların kısa vadede ticari mallardan ticari olmayan malların finansmanına kaydığını, yatırımların üretim ve ticaretten ziyade spekülatif alanlara kaydığını ve teminat yerine de geçebilen arzı sınırlı gayri menkullerin fiyatlarının aşırı arttığını devlet güvencesinin ortadan kalkmasıyla iflasların arttığını söylüyor.(Akman s:47-48)

Finansal krizlerin ortaya çıkmasındaki en önemli faktörün kısa süreli uluslararası sermaye akımları olduğu genel kabul görmektedir. 1980'lerin başında yaşanan borç krizlerine rağmen 1990'larda uluslararası sermaye hareketleri olağanüstü boyutlara ulaşmıştır. Bunların genellikle portfolyo (kısa vadeli) yatırımı şeklinde olması, ilgili ülkelerde makro ekonomik dengesizliklere yol açarak dünyanın çeşitli yerlerinde sürekli krizlere neden olmuştur. Bu sermayenin sıcak para şeklinde olması izlenen politikaları etkisiz hale getirerek krizin daha da derinleşmesine yol açmıştır (**Özbek, 1999, s:157**). Bu süreçte etkili olan bir gelişme de yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde fon dolaşımının artık çok düşük maliyetli bir işlem haline gelmiş olmasıdır. Yaşanan ciddi boyutlu bir finansal küreselleşmedir. Böylece faiz oranlarında ve döviz kurlarında beklenen değişimlere göre fonlar anında ve kitleler halinde bir piyasadan diğerine hareket etmektedirler. Bu hareketliliğin belki de olumlu boyutu ise kısa veya uzun vadeli fon talep edenlerin bu fonları uygun koşullarla dünya piyasalarından bulabilmeleridir. Bununla birlikte özellikle kısa süreli yabancı fonların hareketli ve istikrarsız olmaları bu fonların yoğun olarak girip çıktıkları ülkelerde mali sorunlara yol açmaktadırlar (**Seyidoğlu, 435**). Kamu finansman açığı yaşayan bir ülke yüksek reel faiz politikası uygulayarak açıklarını borçlanma yolu ile giderebilir. Ancak yurt içine sermaye girişleri döviz kuru üzerinde baskı yaratır ve ulusal paranın değerlenmesine neden olur. Bu nedenle ihracat düşer, üretim ve yatırım azalır (**Dornbusch - Fischer, 1998**). Yüksek faiz sabit kur politikası ile birleşince yabancı sermayenin gelmesi için uygun bir ortam hazırlanmış olur. Ancak bunun yanında ulusal paranın aşırı değerlenmesine neden olur ki bu da bir devalüasyon baskısı yaratabilir. 1994 Meksika ve Türkiye krizleri de bu duruma benzer. 5 Nisan 1994'de devalüasyonla birlikte kamu harcamalarının kısılması ve vergilerin arttırılması yoluna gidilmiş bu da ekonomi üzerinde iyice daraltıcı bir etki yapmıştır. Mali krizlerin ortaya çıkmasında: Yüksek enflasyon - Kamu

finansman açıkları - Aşırı değerlenmiş kur politikaları - Bankacılık kesiminin zayıflığı gibi nedenler vardır. Ancak krizlerin başlaması ve yayılması sürecinde denetimsiz uluslararası sermaye akımlarının büyük rolü vardır. Küresel finansal krizlerle ilgili çok önemli bir saptama şudur. *"Dünya üzerinde son derece akışkan yapıda olan fonların bir tarafı kaybettirirken bir tarafı kazandırması kesinlik kazanan bir olgudur. Yani sıfır toplamı bir oyun oynanmış gibi Asya'dan kaçan sermaye, ABD ve Avrupa borsalarında bir yüksek çıkışa yol açmaktadır."* (Akdiş, 101). *"Her yıl gelişmekte olan ülkelerden dışarıya çıkan toplam kapital hacminin miktarı ile ilgili resmi tahminlerin olmamasına rağmen, başlıca endüstriyel ülkelerin mali piyasalarının Latin Amerika, Ortadoğu ve Frank Sahası ülkelerinden gelen fonlarla beslenmekte oldukları bilinmektedir."* (Parasız s:28).

ASYA KRİZİ VE IMF POLİTİKALARI

Asya Krizi, Türk basınında genel olarak Batı basınındaki gibi alaycı, olumsuz ve kötümser bir tavırla, meşhur uzakdoğu mucizesinin bittiği havasıyla verildi (Sönmez,s: 385) (9).

1990'lı yıllarda dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına girmiş olan Tayland'ın 25 Baht = 1 ABD doları sabit paritesini yıllarca sürdürmüş olması ve MB'nin Tayland Bankaları ve mali kuruluşlarına verilen kredilere dolaylı yoldan da olsa güvence vermesi sonucunda ülkeye büyük miktarda yabancı sermaye akıyordu. Bu yatırım patlaması zamanla ekonominin hazmedebileceği sınırları aştı. Büyük altyapı yatırımları ve inşaat harcamaları enflasyona neden olmadan gerçekleştiriliyordu. Ancak ücretler ve maliyetlerdeki artış Tayland'ın rekabet gücünü azaltıyordu. Bu dönemde doların değer kazanması Baht'ın da aşırı değerlenmesine neden oldu. İhracatın yavaşlaması üzerine bol olan sermaye spekülasyon borsası ve lüks yapı yatırımlarına yöneldi. Bankalar bu yatırımları yurt dışından borçlanarak finanse ediyorlardı ve bu pazarlar aşırı şişmiş durumdaydılar. MB'nin mali kesimin açıklarını karşılayacak durumda olmadığı haberinin piyasalara sızması ile birden kredi kaynakları kurudu. Gayrimenkul ve hisse senetleri fiyatları hızla düşmeye başladı. Faizlerin birden yükselmesi sonucu borçlu olanlar borçlarını ödeyemez duruma düştüler. Baht Dolar sabit paritesi MB'nin döviz rezervlerini kullanarak bir süre korunmasına rağmen faizlerin yükselmesi, hisse senetleri fiyatlarının düşmesi sonucu oluşan baskıya dayanamayıp dolar kur paritesine son verildi. Ülke parası değerinin yarısını kaybetti. IMF ile yapılan anlaşma sonucu 16 milyar dolarlık yardımın yeterli olmayacağı kısa sürede ortaya çıktı. Baht spekülasyonların Tayland'ın ekonomik büyümesindeki yavaşlama ve politik istikrarsızlık gerekçesiyle satışa geçmesiyle birden bire değer kaybetmeye başladı. Tayland'ı Endonezya izledi. Önlem olarak IMF'ye gitti ve parasını serbest dalgalanmaya bıraktı, bunun da anlamı %20-30'luk bir devalüasyon oldu. Ardından Tayland'dakine benzer bir ekonomik yapılanmanın yaşandığı Malezya'dan büyük sermaye çıkışı oldu. Kore'nin sorunlarını kaynağı da yine aşırı özel sektör borçlanması ve yatırımdı. Chaeboller öz sermayelerinin 4-5 katı borç alıp son derece büyük ve atıl kapasiteler yaratmaya başlayınca kârlılık oranları ve kredi notlarında düşüşler oldu. Mali güçlüklerini ertelemek isteyen Chaeboller daha ucuz buldukları dış borçlanmaya başvurdular. Bankalar büyük Chaeolleri kurtarmayı reddettiler. Tayland olaylarının yarattığı genel huzursuzluk ortamında Kore Wonu büyük değer kaybına uğradı. Yabancı bankalar Kore borçlarını yenilemeyi reddettiler. Bu koşullarda Kore IMF ile anlaşmak zorunda kaldı. Hong Kong ve Singapur aldıkları önlemlerle bunalımdan daha az etkilendiler (Sönmez, s:386 - 395).

Aslında bir bakıma Asya'da başlayıp yayılan krizi Japonya ile ilişkilendirmek mümkün. Japonya'nın uzun süren kalkınma hamlesinin ilerleyen dönemlerinde iç ve dış piyasaların görece bir durgunluğa ulaşması bankalarda biriken fonların nasıl kullanılacağı sorusunu gündeme getirdi. Paralar önce hisse senedi ve gayrimenkul piyasalarına aktarıldı. Borsa ve emlakta fiyatlar şiştikçe getirileri de düştü. Japon bankaları bu sırada Asya Kaplanları'nı keşfettiler ve 1980'lerin sonlarından itibaren Asya ülkelerine bol keseden kredi dağıtmaya başladılar. Böylece Japonya'dakine benzer balonların Asya ülkelerinde de oluşmasına neden oldular (Akman, s:20-21). Bu noktada Güneydoğu Asya krizinin nedenlerini şu şekilde özetlemek mümkün;

- 1. Kredi Piyasalarının Reel Ekonominin Sınırlarını Aşarak Yapay Bir Şişkinliğe Ulaşması:** Reel iç talebin çok üzerindeki bu kredilerin öz kaynaklara değil de dış kaynaklara dayandırılıyor olması sektörü döviz dalgalanmalarına karşı son derece hassas duruma getirmişti.
- 2. Kısa Vadeli Borçların Artışı:** Başta Japonya yabancı bankalar bu ülkeleri borçlanmaya teşvik ettiler. Faizlere garanti getirilmesi zayıflatıcı bir etki yaratmıştı. Ödemelerin

gerçekleştirilemeyeceğine dair oluşan endişenin oluşturduğu güven bunalımı sermaye kaçışını hızlandırmış, yüksek oranlı devalüasyonlara ve hisse senetlerinin dibe vurmasına neden olmuştur.

3. **Cari İşlemler Açığının Büyümesi:** Sabit kur ya da yanlış döviz dayalı peg politikasının Asya ülkelerinde yarattıkları ticaret açıkları ve giderek bozulan cari işlemler dengesi bu ülkelere para yatırımları geri çekilmeye zorlamıştır. Bu ülkelerin para birimleri ağırlıklı olarak ABD dolarına bağılıydılar. Başlangıçta döviz kurunun istikrarlı seyri düşük kur riski ile yabancı sermayenin gelmesini kolaylaştırıyordu. Ancak dolar değer kazanmaya başlayınca dış ticaret açıkları artmaya, rekabet edebilirlikleri azalmaya başladı. Bu ülkelerin özellikle Kore, Endonezya ve Tayland'ın paralarını ekonomik ilişkilerinin daha yoğun olduğu Japon yenine peg etmeleri daha doğru olabilirdi.
4. **Yanlış Yatırımlar ve Kaynak/Harcama Uyumsuzluğu:** Kısa vadeli fonlarla gayrimenkul gibi uzun vadede getiri sağlayacak yatırımlara gidilmesi bankacılık sektörünün handikaplarındandır. Kısa vadeli fonların giderek artan miktarlarda yenilenmesi zorunluluğu büyük baskı yaratmaya başladı. Batık krediler toplam kredilerin %20'si düzeyine ulaştılar.
5. **Büyütec Etkisi:** Bazı büyük finans kuruluşlarında ortaya çıkan sorunlar tüm kesimin inceleme altına alınmasına yol açtı; bunun sonucunda pek çok kurumun sanıldığı kadar güçlü olmadığı anlaşıldı.
6. **Yapısal Sorunlar:** Finans sektörünün yönetim ve denetim açısından zayıf oluşu önemli bir etkidir.
7. **Şeffaflık Eksikliği:** Ekonomik verilerin açıklıkla ortaya konmaması ve bunun yarattığı güvensizlik.
8. **Bölgesel Etki:** Bölge ülkelerinin bir bütün olarak ele alınıyor oluşu bir ya da iki ülkede ortaya çıkan bunalımın derhal diğer ülkelere de yayılmasında etkili oluyor. Tayland'da başlayan finansal krizin nispeten daha fazla borç yükü bulunan Avustralya'ya değil de, düşük borç yükü altındaki Güney Kore'ye sıçramasının altında bu gerçeğin de payı bulunmakta.
9. **Çin ve Japonya:** Çin'in 1994'te Yuan'ı %45-50 devalüe etmiş olması ihracatta diğer Asya ülkelerinin dezavantajına bir rekabet üstünlüğü yakalamasını sağlamıştı. 1990'lı yıllarda bölge ülkelerini ihracatlarının %30'unu yaptıkları Japonya'da baş gösteren durgunluk da Asya ülkelerini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca yenin dolara göre kurunun 1995'ten sonraki düşüşü bölge ülkelerinin dolara bağlı paralarını rekabetçi olmaktan çıkararak, ödemeler dengesi açıklarının artmasına neden olmuştur (10).
10. **Deneyim Eksikliği:** Bankacıların deneyimsizlik nedeni ile risk almakta sonsuz bir güven içinde davranmalarıdır. Kriz yönetiminde de başarısızlıklar görülmüştür.
11. **Sürü Güdüsü:** Yatırımcıların sürü güdüsü ile hareket etmeleri krizi derinleştirmiştir.
12. **Uluslararası mali Sermayenin İşleyişi:** Kriz öncesinde ABD, Japon ve Avrupa Bankaları sağlamlığına bakmadan bilançolarını gizlediklerini ve siyasi yolsuzluklara karıştıklarını bile bile Asya banka ve şirketlerine borç vermişlerdir. (Akdiş, s:69-73)
13. **Spekülatörlerin Yönlendiriciliği**

Asya krizi ile ilgili değerlendirmeler arasında iki farklı bakış açısı kendini gösteriyor. Birinci bakış açısı bu ülkelerin liberal ekonomik sistemi tam anlamıyla uygulayamadıkları için krize girdiklerini iddia ediyorlar. "*Asya krizinin başlamasındaki içsel faktör olarak ilgili ülkelerin mali piyasalarının serbest piyasa mekanizması çerçevesinde etkin işleyecek ve piyasa katılımcılarına tam ve doğru bilgiyi zamanında ulaştıracak yapıdan uzak olması olarak belirleniyor*" (Alp, s:242-244) (11, 12). Öte yandan krizin nedeni olarak dünya sistemine entegre olmayı görenler de var (13). Çeşitli kesimlerin genel olarak üzerinde uzlaştıkları nokta ise IMF politikalarının Asya'daki krizi öngöremediği (14) ve çare olamadığı yolundadır (15). Hatta bazı yorumcular IMF politikalarının krizi derinleştirdiğini ya da IMF'nin bu politikalarının bilinçli bir planın sonucunda şekillendiğini öne sürüyorlar. Asya krizinin temelinde aşırı üretim olduğu (16) ve bunun aslında kapitalist ekonomik sistemin krizi olduğu iddiaları da dikkate alınmaya değer. Shakakibaba, bunalımı Asya'ya özgü olmadığını kapitalizmin küresel bir krizi olduğunu öne sürüyor. "*Bunalımı gerçek anlamda başlatan 1993'te başlayan büyük sermaye akışı oldu. Asyalılar düşüncesizce borç alırken batılı uluslar arası para kuruluşları da düşüncesizce borç verdiler. Mali sistemdeki düzenlemeler uygun bir biçimde kaldırılırken uluslararası sermaye hareketlerini denetleyecek üstyapı kurulamadı*" (Shakibaba). IMF'ye yönelik eleştirilerin başında Asya ülkelerine yönelik bütçe açığını küçültme, para arzını kısma gibi önerilerin

zamanlamasının yanlış olduğu bu önerilerin Asya ülkelerindeki büyümeyi yavaşlattığıdır. IMF müdahaleleri paniği durdurmak yerine, önerilen daraltıcı makroekonomik politikalarla ekonomileri büsbütün zora sokmakta, sıkıntıyı bütün ekonomiyi etkileyen bir mali krize dönüştürmektedir. İkinci eleştiri noktası Asya'daki özel sektöre ve finans kesimine yatırım yapan Batılı finans kuruluşları ve büyük bankaların kurtarılması için fon kaynaklarının kurtarılmasıdır. Bugüne kadar 70'in üzerinde gelişmekte olan ülkeye dayatılan IMF programları, ülkeleri serbest piyasa ekonomisine yönlendirmiş ancak ekonomik canlanmayı sağlayamamıştır. Liberalizasyonun nimetlerinin toplumun geniş kesimlerine yayılacağı iddiasını gerçekleştirememiştir. IMF'nin çabalarından en çok yararlanan dünya ticaretini ve yatırımını denetlemeye çalışan ABD olmuştur. IMF'nin Şili ve Malezya örnekleri IMF'yi kısmen de olsa dışlayan çözümler olarak gösterilmektedir. Şili'de ülkeye gelen tüm yabancı sermayenin %30'unun Merkez Bankası'ndaki faizsiz hesaba bir yıl süre ile yatırılması zorunludur. Bu da spekülasyon amaçlı kısa vadeli yabancı sermaye için büyük bir vergi anlamına gelmektedir. Malezya ise 1997 krizinden sonra uluslararası sermaye hareketlerine açıkça kısıtlamalar getirmiştir.

IMF reçeteleri uygulandığı diğer ülkelerde olduğu gibi sosyal bir maliyete de neden olmuşlardır (17). Gaye Yılmaz; nükleer, kimyasal-biyolojik silahlardan sonra günümüzde yüksek iletişim ve bilgi teknolojilerinin yardımı ile ülkelerin ya da tehlikeli boyutta gelişme gösteren şirketlerin ekonomik, finansal yöntemlerle çökertilebildiğini ve Asya krizinin de bu çerçevede değerlendirilebileceğini iddia ediyor. Özellikle son on yılda ciddi bir ekonomik kalkınma gösteren bölge ülkeleri, başta yüksek nüfustan kaynaklanan ucuz işgücü avantajını kullanarak dünya piyasalarında yükselmeye başlamışlardı. Tüketime yönelik olduğu için pahalı hammadde ve teçhizata ihtiyaç duymayan Asya üretimi ürün maliyetlerini dünya fiyatlarının altına çekebilmişti. Gerek Batılı çok uluslu şirketlerin bölgeye yöneltmeyi düşündükleri gerekse bölge uluslarının IMF ve Dünya Bankası'nın yıllarca sürece egemenliği altına sokarak elde edilecek kazanımlar açısından baktığımızda krizin kimileri için kazançlı olduğu görülecektir. Kriz Mayıs 1997'de spekülâtörlerin Tayland parasından hızlı bir biçimde çıkmaları ile başladı. Yani krizi başlatan Amerikalı spekülâtörlerin yoğun satışı olmuştur. Zaten bu sözde krizden en kârlı çıkan kesim de Wall Street Borsasıdır. Burada ABD'nin özel konumu dikkat çekiyor. ABD'nin Japonya'ya yaptığı dışsatım bu ülkeden yaptığı dışalımın çok gerisinde. ABD'nin bu açığı kapatmak amacı ile doları devalüe etmek yerine bu ülkeden yaptığı ithalatı ucuzlatmayı tercih edeceği ortadadır. Bir finans piyasasını etkileyebilecek krizler belli bir süreçte söz konusu piyasaya yüklü para transferi yaparak girmek sureti ile yaratılabilir. Asya borsalarında da önce büyük miktarlarla alım yapılarak Asya kaplanları imajı yaratılmış dünyanın diğer borsalarındaki ilgi bu borsalara çekilmiştir. Spekülâtörlerin kendi satışlarını gerçekleştirebilecekleri işlem derinliği sağlandıktan sonra piyasanın algılayamayacağı taktiklerle yavaş yavaş satış yapılmış, son gün yaptıkları satışlarla da borsa fiyatlarının mal satışına bile imkan vermeyecek bir sürat ile düşmesine neden olmuşlardır. Kriz sonucunda Asya Bankacılık sistemleri çökeltiye bölge ekonomilerinin IMF ve DB boyunduruğuna girmesi sağlanmıştır. IMF ve DB'nin bölge ülkelere önerdiği reçeteler bölgenin, mali piyasalarını sonuna kadar yabancı yatırımcılara açmasını şart koşturmuştur. Gözlenen başka bir gelişme de ülkelerin mali ve ekonomik krizlerden kendilerini koruyabilecekleri tüm unsurların ulusüstü sermaye tarafından ortadan kaldırılmasıdır. WTO'nun Aralık 1997'de yaptığı ve dünya bankacılık ve sigorta piyasalarının serbestleştirilmesine yönelik anlaşmanın 1999 Mart'ında yürürlüğe girmesi bekleniyor. Bu anlaşma ile ticaretteki süper güçler ve kalkınmakta olan ülkeler bankacılık sigorta ve hisse senedi piyasalarının genişlemesi için uluslararası engellemeleri ortadan kaldıracaklar (Yılmaz). Mustafa Özel; ise Asya'da yaşanan finansal krizin önemli ölçüde manipülatif olduğunu ve bölge içi ekonomik entegrasyonu önlemek, milli hükümetlerin ekonomiler üzerindeki etkinliğini azaltmayı hedeflediğini söylüyor. Her 1 dolarlık mal ticaretine karşılık 80 dolarlık para ticareti yapılan bir dünyada küresel düzeyde bir finans sermayesinin hakimiyeti karşısında olduğumuzu belirtiyor (Özel).

Kore örneğini ele aldığımızda IMF politikalarının bir anlamda Kore'yi sisteme bağlama gibi bir amaç güttüklerini görüyoruz. Dışa açılmanın ancak kalkınma stratejisinin bir parçası olduğunu kalkınma stratejisinin yerine geçemeyeceğini belirten Rodrik, kriz sonrasında Güney Kore Hükümeti'nin ekonominin yapısını ve yönetimini tamamen değiştirecek kapsamlı bir reform paketini kabul ettiğini, ancak sermaye piyasalarına yeniden ulaşabilmek açısından IMF'nin Güney Kore'ye dayattığı yapısal değişimlerin çoğuna gerek olduğunu düşünmek için pek az neden olduğunu belirtiyor. Reformlar ayrıca politik açıdan çok hassas konuları da içeriyor.

İşgücü pazarları kuralları, şirket yapısı ve yönetimiyle, devlet - işletme ilişkileriyle ve uluslararası ticaretle ilgili yasal düzenlemeler. IMF'nin değiştirilmesi için ısrar ettiği politikalar Avrupa ülkelerinde uygulanan politikalardan pek farklı değil. **Mali Kriz Güney Kore ekonomisini bir serbest Pazar ekonomisi imgesine dönüştürmek için bir fırsat olarak görülmüştür** (Rodrik, s:124-125). Özellikle Güney Kore paketinin ve kredilere bağlanan koşulların özellikleri, hangi şirkete kredi verilip hangisinin kapatılacağına belirtilmesi IMF koordinasyonu altında Batılı sermaye çevrelerinin Asya'da kaplan avına çıktığını gösteriyor (Arın). IMF'nin yabancı bankalara izin verilmesi koşulunu dayatması firmaların en zayıf ve çaresiz olduğu bir ortamda bankaların değerlerinin de gereği gibi hesaplanamaması ile birlikte yabancıların bunları yok pahasına almaları anlamına geliyor. IMF'nin sıkı maliye ve sıkı para politikalarını zaten ciddi olarak durgunluğa girmiş ülkelerde uygulamaktaki ısrarı da anlaşılır gibi değil. Bu politikaların iktisadi daralmayı daha da şiddetlendireceği gibi ağır borç yükü altındaki sanayi kuruluşları ve bankaların batmasına da neden olabilir. The Economist'te Aralık 97'de yapılan bir yorumda şöyle dendiği aktarılıyor. *"Bütün bu göstergelerden IMF'nin asıl ama gizli amacının ülkelerin kapılarını Amerikan sermayesi için açmak olduğu sonucu çıkarılıyor."* (Arın) Krizden sonra batı basınında da IMF politikalarını irdeleyen yorumlara rastladık (18).

Liberalizmin kurallarından biri de yüksek getiri için risk alıyorsan bunun sonuçlarına katlanmaktır. Oysa IMF Meksika'da olduğu gibi Asya'da da açgözlülükle risk göze alıp bu ülkelere yatırım yapan sermaye sahiplerinin paralarını güvence altına alacak politikalar izlemiştir. IMF'nin tavrı açıkça liberalizm ile de çelişmektedir. Krizle birlikte Asya'dan ABD'ye yönelen fonlar ABD mali piyasalarında sorun yaratan likidite darlığının aşılmasına yardımcı olmuştur. Spekülasyon ve manipülasyon çabalarının varlığı açıkça kendini göstermektedir. IMF bu krizi korumacılığın son kalelerini de düşürmek için kullanmıştır. Eski ABD ticaret temsilcisi Mickey Kantor şu yorumu yapmıştır: IMF Asya pazarlarını ABD'li girişimcilere açmada koçbaşı görevini üstlenmiştir (Akdiş, s:74). Asya Krizinden sonra sermayenin serbestliği ve spekülatif davranışlar gösterme potansiyeli sorgulanmaya başlandı. Finansal liberalizasyonun sermaye girişini arttırdığı gibi sermayenin dışarı çıkmasını da kolaylaştırdığı vurgulandı. Yine IMF'nin uyguladığı klasik tek düze politikalarla krizi ağırlaştırdığı yaygın bir söylem olarak çok farklı kaynaklarda dile getirildi. IMF reçetelerinin hasta ekonomileri sağlığına kavuşturmaya yönelik olmayıp sadece finans kapitalin gereklerine göre hazırlandığı, IMF'nin kurtarma paketlerinin aslında Asya ekonomilerini kurtarmayı değil, onlara borç veren bankaları kurtarmaya yönelik olduğu vurgulanıyor. Finans akışlarına sınırlama getiren Çin ve Hindistan'ın krizden daha az zarar görmeleri Malezya gibi ülkelerinde döviz hareketlerine kısıtlamalar getirmelerine neden oldu. Küresel kapitalist sistemin çözülebileceğini belirten Soros şöyle söylüyordu. *"Küresel kapitalist sistemin gerektirdiği uluslararası finans akışlarını istikrarlı kılacak ve finansal piyasaların özündeki istikrarsızlığı kontrol altında tutacak kamu müdahalelerine ihtiyaç vardır."* (Soros).

Asya Krizinden sonra Asya'nın içindeki güç dengeleri de değişti bir anlamda. Krizden en az etkilenen ülke olarak Çin dikkat çekiyor. Yine Malezya krizden etkilenmekle birlikte IMF politikalarına mesafeli yaklaşarak önemli kazanımlar elde etti. Çin'in parasını konvertibl hale getirmeye yanaşmamasının sebepleri arasında bölgesel ve uluslararası mali krizler sonucunda paranın değerinde büyük düşüşler olmasından duyulan endişe yer alıyor (Öymen, s:39). Krizi daha az maliyetle atlatmanın yanında, bir bakıma kriz sonrası yeniden şekillenen Asya dengelerinde Çin'in gücünün daha da arttığı söylenebilir (19).

Önümüzdeki sayıda dünya ekonomisinde yaklaşmakta olan gelişmeleri, ABD'de yaşanan durgunluk ve Japonya'da belirtileri netleşmeye başlayan kriz ortamını ve bununla birlikte yeniden gündeme gelen korumacılık eğilimlerini ele alacağız.

Dipnotları

1- Zülfükar Doğan. Basınımızda IMF'ye yönelik eleştiriler artıyor. Yine Finansal Forum Gazetesindeki **Mine Eder**'in makalesinden bir alıntı, *" IMF'nin özellikle 1980 sonrası Latin Amerika'da başlayan borç krizi sonrasında üstlendiği rol kalkınmakta olan ülkelere kısa vadeli borçlar vererek sermaye akışlarını düzenlemeye çalışmak ve bu ülkeleri tekrar likid hale getirerek borçlarını ödetebilmek. Bu açıdan bakıldığında IMF'nin asıl derdi kalkınmak ya da kalkındırmak değil, bu ülkelerde büyük çaplı borç sıkıntılarını önleyerek, dünya finans ve sermaye piyasalarında istikrarı sağlayabilmek. 1997-1998 Asya krizinde IMF'nin Endonezya, Kore gibi ülkelere daha fazla sermaye kaçışına sebep olduğu ve fakirliği daha fazla artırdığı biliniyor. İzzettin Önder IMF'ye karşı olmasının nedenlerini şöyle özetliyor.*

"Birinci nedeni, Stiglitz'inki ile aynı. IMF'nin, dilinden düşürmediği "yapısal reform" sözcüğü ile kastettiği, tüm ekonomiyi piyasa güçlerine teslim etmektir. Stiglitz'e göre, piyasa "asimetrik bilgi" ortamı nedeni ile her durumda optimum koşulları yaratmaya elverişli değildir. IMF'nin **planı** dışlayan, piyasa dayatmasına karşıyım. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra IMF politikaları uygulama bazında da eleştirilere hedef oldu. **Mahfi Eğilmez** bu yorumları yapanlardan biri oldu. "Türkiye'nin, bankacılık kesiminde sorunlar vardı ve bu sorunların zamana yayılarak çok dikkatle ele alınıp çözümlenmesi gerekiyordu. IMF ve Dünya Bankası, bu gerçeği göz ardı ederek, Türk bankacılık kesimini aşırı hızlı bir dönüşüme zorladılar. Aşırı zorlama, bankalar arasında önemli bir güven bunalımı yarattı ve bankalar birbirlerine olan kredi hatlarını kesmeye başladılar. Bu gelişme, bankacılık kesiminde bir likidite krizine yol açtı. MB, geç kalmış olsa da IMF'nin koymuş olduğu limiti aşarak piyasaya likidite verdi. Fischer, likidite krizini yanlış algılayarak bunun bir 'dövizle hücum krizi' olduğunu açıkladı. Oysa dövizle yönelik talep bankalardan kaynaklanan geçici bir talepti ve dövizle hücum söz konusu değildi. MB yetkilileriyle IMF yetkilileri arasında yapılan görüşmeler sonucu Merkez Bankası'nın piyasayı fonlamaktan vazgeçmesi kararlaştırıldı. Önce faizler anormal düzeylere yükseldi sonra likidite krizi gerçekten de dövizle hücum krizine dönüştü. **2000 krizi, Fischer ve IMF yetkilileri tarafından yanlış teşhis edildi. Teşhis yanlış olduğu için önerilen tedavi de yanlış oldu.** Fischer, teşhis hatasını sürdürerek bu kez programın en temelli çıpası olan kur çıpasının kaldırılması tavsiyesini yaptı. Böylece Türkiye, yüksek faizlerden sonra bir de devalüasyon şoku yaşadı. **Ekonomi politikaları evrensel uygulamalar değildir. Uygulandığı ülkenin koşullarıyla yakından ilişkilendirilmesi gereklidir. IMF, bankacılık kesiminin dönüşümü konusunda, Türkiye'nin koşullarını ihmal ettiği için bir likidite krizinin doğmasına neden oldu.** Korkut Boratav Aralık 1999'da imzalanan stand by anlaşmasının kriz yaratan bir anlaşma olduğunu, stand by anlaşmalarını yapıma nedeni olan ödemeler dengesi krizi ve ekonomik ısınmanın Türkiye'de yaşanmadığını bu yüzden de klasik istikrar politikasının talep kısıcı operasyonlarının zaten talep kısıcı olduğu için anlamsız olduğunu belirterek şöyle devam ediyor "IMF güç durumda kalan Türkiye'ye uluslararası bankaları güvenceye almak için şantaj yapıyor"

2- 34. sayımızdaki "Küreselleşme Kalkınma Devlet ve Güney Asya" başlıklı makalemizde Asya Kaplanları'nın kalkınmasındaki devlet rolü ve bu modelin Kemalist Kalkınma stratejisi ile benzerliklerini, Gülten Kazgan, Yıldız Sertel, Yakup Kepenek gibi iktisatçıların yorumlarıyla hatta bizzat Güney Kore 1960'lardaki lideri General Park'tan bir alıntıyla ortaya koymuştuk.

3- Dünya dengelerinin Asya Pasifiğe doğru kaydığı söylemi 1990'larda da oldukça yaygındı. John Naisbitt Megatrendler Asya adlı kitabında şöyle diyordu. "Batı küresel bağlamda hala önemlidir, ama artık egemen değildir. Etkinin küresel eksenini batıdan doğuya kaydı... Eğer Pasifik dünyanın en dinamik bölgesi olarak ortaya çıkmışsa, bunun nedeni Asya'nın ve Batı'nın birçok zengin uygarlığının en iyi yönlerinin bir sentezini yaratmasıdır" (Naisbitt, s:308) Bir başka önemli nokta da ABD'nin askeri varlığının bölgeden çekilmesinden sonra, Asya Pasifik bölgesinde oluşan güç boşluğundan ASEAN'ın endişeleri sonucunda güvenlik çok taraflılığı araştırılmaya başlanmıştır. Araştırmacılar boşluğun birinci derecede Japonya, ikinci olarak da Çin tarafından doldurulmaya çalışılacağı endişesinin ASEAN'ı bu arayış içine getirdiğini ve ASEAN ülkeleri arasında ABD'nin bölgedeki güç dengesini sağlamak üzere bölgede kalmasından yana olduklarını ifade etmektedir (Denker, s:17).

4- TÜSİAD'ın hazırlattığı 2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süpergüç ÇİN, başlıklı çalışmada 2000'li yılların ilk çeyreğinde Çin'in büyük miktarda tahıl ürünü ithal etmesi gerekeceğine dikkat çekiliyor.

5- Çin ve Hindistan arasındaki rekabet batı tarafından kullanılmaya çalışılıyor. Soğuk savaş döneminin SSCB - Hindistan eksenini karşısında ABD - Çin eksenli bir bloklaşma varken 1990'larla birlikte dış politikanın güvenlikte çok ekonomik bir eksene oturtulmasının gerektiği bir süreçte Çin ve Hindistan ekonomik açıdan rakip ülkeler konumuna geldiler. Her ülke de yabancı yatırımlara, mali dış desteğe ve yeni pazarlara ihtiyaç duyan dünyanın en kalabalık ülkeleri durumundalar. Bu yüzden iki ülke arasındaki rekabet devam edecektir. Öte yandan hızlı ekonomik büyümenin yanında artık askeri ve siyasi olarak da kendini göstermeye başlayan Çin'in dengelenmesi için Hindistan'ın kullanılması da gündemde bu dengeleme görevini ASEAN ülkelerinin gerçekleştirmesi mümkün değil (Arı, s:126).

6- Asya merkezli bu gelişme ilk önceleri daha sınırlı çevreler tarafından dile getirilirken artık genel olarak kabul ediliyor. Örneğin Çevik Bir, Ulusal Strateji Dergisi'ndeki yazısında şöyle

diyor. "Birçok stratejist tarafından, yeni dünya düzeninin üç kutuplu bir hale geldiği, bu kutupların ABD, AB ve Rusya Federasyonu - Çin - Hindistan stratejik üçgeninden oluştuğu ifade edilmektedir."

AYDINLANMA 1923 Dergisinin önceki sayılarında Avrasya Stratejileri ile ilgili yazılar yayınlanmıştır.

7- "Endojen Büyüme Teorisi ve Uluslararası Ticaret" başlıklı çalışmamızın bir özetini önümüzdeki sayılarda yayınlayacağız.

8- Kemalizm hem kuramsal anlamda hem de pratikteki uygulamaları ile ulusal bir kalkınma ideolojisidir. Bu anlamda Kalkınma İktisadı okuluna kuramsal katkıları da söz konusudur. Mümtaz Soysal, Korkut Boratav gibi iktisatçılarımız çeşitli yazılarında bu konuya vurgu yapmışlardır. Bunun yanında Kemalist literatür içinde değerlendirebileceğimiz Kadro Dergisi'nin de kalkınma ideolojileri açısından çok önemli bir yeri vardır. Bu konuda da Emre Kongar, Mustafa Türkeş ve Haldun Gülalp'in kitapları ile Kadro Dergisi'nin tıpkı basımlarına bakılabilir.

9- Mehmet Öğütçü bunalımın şiddetli geçmesine rağmen bölgenin ekonomik altyapısının hala sağlam ve güçlü, tasarruf oranının yüksek olduğunu sıkı çalışma ve aile bağlarının aynen devam ettiğini, kalkınma konusundaki konusundaki ulusal uzlaşının bunalım nedeniyle daha da arttığını, krizden finansman ve bankacılık sistemlerinin güçlendirilmesi gibi doğru dersler çıkaracak Asya'nın kendine özgü bir kapitalizm ortaya çıkaracağını bazı batılı iktisatçıların iddia ettikleri gibi Doğu Asya Ekonomik Mucizesi'nin sona ermediğini söylüyor (Öğütçü, 1999, s: 34-35). Krizin Doğu Asya'daki trendin sonu olmadığı, bölgedeki fiziksel, beşeri sermaye birikimine zarar vermediği vurgulanıyor (Yüleğ: s:23).

10- Karşılıklı olarak Japonya'nın içinde bulunduğu deflasyonist sürecin nedenlerinden biri de Asya krizi nedeniyle bu ülkelere yaptığı ihracatların azalmasıdır (Çakır).

11- Tayland'ın 1990'ların başından itibaren döviz kuru kontrol rejimini serbestleştirme yolunda adımlar atıp uluslararası işlemlerde kısıtlamaların kaldırılmasıyla ilgili IMF Anlaşması maddelerini kabul ederek finansal liberasyona gittiğini göz önüne aldığımızda nasıl olup da finansal bir krizin içine düştüğü önemli bir soru olarak ortaya koyulmuştur (Kalaycıoğlu, Gönel, s:113)

12- ABD ve IMF krizlerin içsel nedenlerden kaynaklandığını öne sürerken, Asya ile AB, krizin köklerinin bölgedeki devletlerin 1990'larda gerçekleştirdiği ve IMF'nin teşvik ettiği radikal finansal liberalleşme reformlarında yattığını düşünüyorlar (Wade).

13- Kore örneği üzerinden yapılan bir başka yorum ise sistemden dışlanan az gelişmiş ülkelerin yanı sıra dünya ekonomisi ile bütünleşerek sanayileşen ülkelerin de iktisadi bağımlılıktan kurtulamadıkları yönünde. Bunun nedeni olarak bu ekonomilerin dışa açık sektörlerinin yabancı ekonomiler ile eklemlenmiş olmaları ve dolayısıyla uluslararası mal hareketlerindeki değişimlere karşı hassas olmalarıdır. Bir başka neden ise finans sistemlerinin uluslararası sermaye ve döviz piyasalarındaki istikrarsızlıkların etkilerine karşı korunaksız olmalarıdır. Bu bağımlılığın neye mal olduğu 1994 Meksika ve 1996'da başlayan Asya bunalımlarında görülmektedir. İşin ilginç yanı bu ekonomiler dünya ekonomisi ile bütünleştikleri için bu bunalımlara maruz kalmakta ve her bunalımın neticesinde dünya ekonomisi ile daha fazla bütünleşmektedirler. Finans ve dış ödemeler bunalımına giren az gelişmiş ülke, sermayenin kaçmasını önlemek için faiz hadlerini yükseltince sanayi ve hizmet işletmeleri ve finans kurumları iflasın eşiğine gelip varlıklarını haraç mezat satılığa çıkarmaktadırlar. Aynı zamanda devalüasyon yapıldığından, yabancılar bunalımlı ülkelere bu işletmeleri ve kurumları ucuza ele geçirmektedirler. Kalkınma iktisatçıları az gelişmiş ülkelere daha fazla yabancı sermayeyi cazbetmek için önerilerde bulunurlarken. Oysa bol sermaye girişine mazhar olan az gelişmiş ekonomiler, finans döviz bunalımlarına açık hale gelmektedirler. (Somel s:67-69)

14- Bazı uluslararası finans çevreleri IMF'yi krizi öngöremediği ve görevini yerine getirmediği konusunda eleştirmişlerdir. Bütün bu eleştirilere karşılık IMF, krizi ülkelere kaynaklanan sorunlara bağlayarak, serbest finans piyasalarının kaynak dağılımında optimaliteyi sağlayacağı konusundaki temel yaklaşımını sürdürmüştür. Ülkelere dış ödeme yeteneğini artırıcı politika uygulamalarını telkin ederek ve finansal yardımlarda bulunarak uluslararası finans çevrelerinin alacaklarını garantileme ve global bir finansal çöküşü önleme çabasına girmiştir (Demir, 1999).

15- Ancak Asya krizinde IMF ve spekülörlerin rolü üzerine farklı yorumlar olduğunu da belirtmek gerekir. Henderson, Asya krizinde kurtarma sürecinin üç aşaması olduğunu, bunların

ilkinin IMF önderliğinde bu ülkelere yapılan yardım olduğunu, ikincisinin Batı ülkelerinin ulusal finans yetkililerinin borç paketlerini hızlandırma ve Batılı ve Japon bankalarını kısa vadeli alacaklarını silmeye ikna girişimleri ki bu noktada öncülüğü ABD Hazine Sekreteri Robert Rubin'in yaptığını da belirtiyor. Üçüncü olarak ise portföy yatırımlarının Soros'un Kore'yi ziyareti ile simgeleştiği şekilde yeniden bölgeye dönmeleri olarak belirliyor. Soros bu geri dönüş sırasında koşul olarak şirketlerin bir yeniden yapılanma sürecinden geçtiğini (ki bu ciddi anlamda işten çıkarmaları da gerektirir), şirket bilançolarının şeffaflığını ve emek piyasasında esnekliğin sağlandığını görmeyi beklediğini açıklamıştır. Yine Henderson IMF yetkililerinin kriz öncesinde Tayland'ı büyüyen cari işlem açığının kontrol edilemez bir hal almakta olduğu konusunda defalarca uyardığını söylüyor (Henderson, 247-253). IMF ile ilgili yapılan tüm bu eleştirilere karşın Asya Krizi olduğu dönemde kurumun başkanı olan **Camdessus**, IMF'nin Asya Krizi sırasında başarılı olduğunu, yapısal uyum ve reformlara kuvvetle odaklanıldığı için Kore'dek chaebol kümelerini, Endonezya'daki aile tekellerini ve her yerde kayırmacılığı, yolsuzluğu yok etmeye yönelik çabaların sonucunda başarıya ulaştıklarını söylüyor. Krugman, Sachs, Stiglitz, Dornbusch gibi ekonomistlerin eleştirilerini pek dikkate almıyor gözüküyor (Foreign Policy, Eylül/Ekim 2000). Camdessus, Meksika 1995 krizi sırasında ABD'nin yönlendirmesiyle Meksika'ya 17 milyar dolarlık kredi açarak IMF'nin Avrupalı ortaklarını kızdırmıştı. Alman MB'sinden Walter vergi ödeyenlerin Meksika hükümetinin bonolarından elde edilen yüksek karlarla, yatırımcılara neden ayrıca garanti vermek zorunda olduklarının anlaşılacak bir şey olmadığını söylüyor. Camdessus müdahale yapılmasıydı krizin küresel ölçekte yayılacağını iddia ediyor. Bu yaşananların IMF'nin Uluslararası finansın emrine boyun eğmesi olarak yorumlanıyor (**Martin, H., Schuman, H. 1997**).

16- Kimi yorumlar Asya Krizi'nin aslında kapitalizmin bir krizi olduğu yolunda. Kapitalist krizin temel nedeni enflasyon ya da deflasyon değil, metaların düzenli aralıklarla aşırı üretilmesidir. Üretim artmayı sürdürürken talebin doyuma ulaşması Asya'nın ticaret hadlerinde keskin değişimlere ve paranın değer kaybetmesine katkıda bulunmuştur. Ulusal bölgesel ve bazı metalarda uluslararası düzeylerde mal fazlası oluşması kanıtlıyor ki Doğu Asya Krizi devresel bir aşırı üretim krizidir (Yürükoğlu, s:57,58).

17- IMF ile ilgili önemli eleştirilerden biri de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun hazırladığı "*Yapısal Uyum Politikalarının Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Etkinliği Açısından Sonuçları*" başlıklı rapordur. Rapora göre Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde yaşanan kriz ve uygulanan IMF politikaları, sosyal alanda şiddetli ve ani şoklar yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin, Endonezya'da nüfusun yüzde 20'si, Güney Kore ve Tayland'da yüzde 12'si yoksulluk sınırının altına düşmüştür. Aynı ülkelerde işsizlik iki katına çıkmıştır (Güzel).

18- Robert Wade'in Financial Times gazetesinde şu yorumu yapmış; "*IMF'nin Asya'daki daraltıcı yaklaşımı düşündürücüdür. Banka borçlarının garantisi olan hisse senetlerinin hızla düştüğü 1987 borsa bunalımından sonra ABD yetkilileri piyasayı likit tutmak için maliyetine bakmaksızın her şeyi yapmışlardır. Buna karşın IMF Asya'daki likiditeyi daraltacak yönde hareket etmiştir. Bunun nedeni tek reçete bilmesi midir? Yoksa Asya'daki bunalımdan kurtulmak yerine alacaklı yabancı bankaların çıkarlarıyla daha çok ilgilenmek midir?*" Herald Tribune'de yazan **William Plaff**'a göre, Asya krizi ABD'nin küreselleşme modeli ile Japon kökenli Asya büyüme modeli arasındaki çatışmadan kaynaklanıyor. Asyalılar bankalarla sanayiciler arasında sıkı işbirliği sayesinde hızlı sanayileşmeyi ve ihracata yönelik büyümeyi sağladı. ABD yıllardır devletçi ve korumacı özellikleri nedeniyle Asya modelini yıkmak istemekteydi. Amerika'dan ilham alan IMF reçeteleri esasen deflasyon içinde olan ekonomileri daha da fazla deflasyona sürükleyerek bu yıkımı yerine getiriyorlar. Dünya Bankasının baş ekonomisti **Joseph Stiglitz** IMF'nin reçetelerinde ayırım yapmadığını ve farklı nitelikteki ülkelere aynı şeyi uyguladığını söylüyor. Ve Asya ülkelerine zorla dayatılan reçetelerin 1980'lerde iflas eden Latin Amerika ülkelerine uygulananların aynısı olduğunu ifade ediyor. Dış ilişkiler konseyinin önde gelen üyelerinden Harvard Uluslararası Kalkınma Enstitüsü Başkanı **Jeffrey Sachs** IMF'nin ABD maliye bakanlığının gelişmekte olan ülkelerin işlerine müdahale etmek için bir aracı olduğunu söylüyor. IMF'nin krizleri kontrol altına almaktansa onları daha da kışkırttığını iddia ediyor. Gözlemciler Asya krizinin etkilerinin, bölgede yoksulluğa karşı son on yılda çok sınırlı da olsa elde edilen kazanımları hızla ortadan kaldırdığında birleşiyorlar.

19- Kriz sonrasında ASEAN ülkeleri arasında ekonomisi giderek güçlenen Çin daha avantajlı konuma gelmiştir Çin, Hong Kong ve Tayvan'ın birbirine daha fazla yaklaşacakları beklenmektedir. Çin krizi değerlendirerek Asya ülkelerine ekonomik yardımda bulunmanın

yanında, paranın satın alma değerinde eşitleme yoluna gitmiş ve para değerinin korunması yolunda taahhütte bulunmuştur. (Çaşın, a) Çin, Güney Çin Denizi'ndeki su yolları üzerinde kurmak istediği egemenlik ve bölgedeki siyasi ve askeri liderlik hedeflerinde ilerlemektedir. Hindistan, Tayvan ve Japonya bu yükselişten açıkça rahatsızlar. (Çaşın, b) Doğu Asya'daki kriz Çin ekonomilerini birbirlerine yaklaştırabilecek beklenmedik bir etmen olarak ortaya çıktı. Üç Çin ve etnik olarak Çinli olan Singapur, özellikle yüksek iç tasarruf oranları, düşük borç düzeyleri, ve büyük miktardaki döviz rezervleri sayesinde öteki Asya ülkelerine göre daha dengeli bir ekonomik yapıya sahip oldukları için Çin dışı Asya'ya göre krizi daha hafif atlattılar. Çin ve Tayvan paraları sermaye hesabında konvertibl olmadığından, kombiyo spekülasyonları bu para birimlerini etkilemedi. Çin hükümeti dev boyutlara varan döviz rezervlerini Hong Kong dolarını saldırıdan korumak için kullandı (Kemenade, s:349).

Kaynakça

- Akdiş, M., **Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye**, 2000, Beta Yayınları
Akman, V. **Modern Dünyadaki En Büyük Ekonomik Kriz**, Rota Yayınları 1998
Alp, A., **Finansın Uluslararasılaşması**, 2000, Yapı Kredi yayınları
Arı, T., **Global Politika ve Güney Asya**, 2000, Alfa Basım Yayım
Arın, T., **Asya Krizi ve Kriz Yönetiminde Hegemonya**, İktisat Dergisi Ocak 1998
Bir, Ç., **Güvenli Bir Avrasya İçin**, Ulusal Strateji, Eylül - Ekim 2000
Boratav, K., NTV MAG Söyleşi, Ocak 2001
Boratav, K., **Devletçilik ve Kemalist İktisat Politikaları**, Türkiye'de Devletçilik, Derleyen: N. Coşar, 1995, Bağlam Yayınları
Çakır, N., **Japon Ekonomisi: Büyümeden Durgunluğa**
Çaşın, M. H., **Asya - Pasifik Krizinin Küresel Güvenlik Stratejilerine Etkileri I. - II**, Jeo-ekonomi Bahar 2000 ,Yaz/Sonbahar 2000
Demir, G., **Asya Krizi ve IMF**, 1999, Der yayınları
Denker, S., **2000'li Yıllarda Asya Pasifik Bölgesi'nin Güvenliği**, 2000, ASAM Yayınları
Doğan, Z., **Milli Model, Milli Ekonomik Program, Milli Mücadele**, Finansal Forum, 26.02.2001
Eder, M., **IMF: The End**, Finansal Forum, 22.09.2000
Esenbel. S., Demircioğlu M., Çağdaş **Japonya'ya Türkiye'den Bakışlar**, 1999, Simurg Yayınları
Gülalp, H., **Ulusçuluk Devletçilik ve Türk Devrimi: Bir Erken Bağımlılık Teorisi**, Türkiye'de Devletçilik, Derleyen Nevin Coşar, 1995, Bağlam Yayınları.
Gülalp, H., **Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri**, 1987, Yurt Yayınları
Güzel, A., **IMF Sosyal Çöküşün Reçeteleri**, Cumhuriyet Gazetesi,
Henderson, C., **Asya'nın Çöküşü**, 2000, Alfa Yayınları
Kadro Dergisi, Tıpkı Basım, Yayına Hazırlayan, Doç. Dr. Cem Alpar, 1979, Gazi Üniversitesi
Kalaycıoğlu, S., Gönel, F., **Uzak Doğu Asya Ekonomileri Ders Notları**, 1998, Yıldız Teknik Üniversitesi BYM.
Kemenade, W., **Çin, Hong Kong, Tayvan A.Ş. Yeni Bir İmparatorluk**, 1999, Sabah Kitapları
Kongar, E., **Atatürk**, Remzi Kitabevi, 1994
Martin, H.P., Schuman, H., **Globalleşme Tuzağı**, 1997, Ümit Yayıncılık
Michel Camdessus ile Söyleşi, Foreign Policy, Eylül/Ekim 2001
Naisbitt, J., **Megatrendler Asya**, 1997, Altın Kitaplar
Öğütçü, M., **2000'li Yıllara Doğru yeni Ekonomik Süpergüç Çin**, 1995, TÜSİAD Yayınları
Öğütçü, M., **Geleceğimiz Asya'da mı ?**, 1999, Milliyet Yayınları
Önder, İ., Finansal Forum, 0.4-0.9-2000
Öymen, O., **Geleceği Yakalamak: Türkiye'de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu**, 2000, Remzi Özbek, D., **Uluslararası Para Sistemi Teori ve Politika**, 1999, İmaj yayıncılık
Özel, M., **Asıl Soru: Kriz Kime Yaradı ?**, NPQ, İlkbahar, 1998
Parasız, Ölmezoğulları, Başoğlu, **Dünya Ekonomisi: Küreselleşme, Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi**, 1999, Ezgi Kitabevi
Rodrik, D., **Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler**, 1999, Sabah Kitapları
Seyidoğlu, H., **Uluslararası Finans**, 2001, Güzem yayınları
Soros, G., **Kapitalizmin Son Şansı Mı?**, Foreign Policy, Kış, 1998 - 1999
Sönmez, A., **Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı**, 2001, İstanbul Bilgi üniversitesi yayınları

Tuncoku, A., **Uzakdoğu Gelişmeleri ve Japonya**, Çağdaş Japonya'ya Türkiye'den Bakışlar, Hazırlayanlar;
Sakakibaba, E., **Bay Yen Asya Bunalımını Değerlendiriyor**, NPQ, İlkbahar 1998
Somel, C., **Bağımlılık Kuramı ve Güney Kore Deneyimi**, Küreselleşme, Derleyen A. Tonak, 2000, İmge Soysal, M., Dünyada ve Türkiye'de Kamu Girişimciliğinin Geçmişi ve Geleceği Sempozyum Bildirileri
Türkeş, M., **Kadro Hareketi**, 1999, İmge Kitabevi
Wade, R., **Sermaye Akışları Kavgasının Eşiğinde**, Foreign Policy, Kış, 1998 - 1999
Yılmaz, G., **Sermaye Savaşları Şekil mi Değiştiriyor ? Asya Krizi**, İktisat Dergisi Ağustos 1998
Yurt, E., **Finans Sektörünün Asya Krizi Üzerindeki Etkileri**
Yülek, M., **Asya Kaplanları**, 1998, Alfa Yayınları
Yürükoğlu, R., **Doğu Asya Krizi**, 1998, Alev Yayınları